

Előadó: Kiss Gábor.

e-mail: robag.ssi@ gmail.com.

Minden 2. alkalommal lesz ZH. Max. 15 perces dolgozatok.

4 db-ból 3 lesz figyelembe véve. 10%-al számítanak

a jegybe. 1. ZH: október 14., szombat.

Házi feladat: 4 db lesz. $\rightarrow$ Ezek is 10%-al számítanak be.Vizsga feltétel: ebből min. 40% kell megid.If $P < 40\%$, de legalább 35% : javító ZH-ra lesz lehetőség.Ekkor $P_{sz} = \text{max. } 40\%$.

Vizsga: írásbeli ÉS szóbeli. Sikar, ha min. 40% megvan a 100%-ból.

0 - 49% 1 60 - 69% 3 80 - 89% 5

50 - 59% 2 70 - 79% 4

Irodalom:

a) Császár Ákos - Valós analízis I-II. (1992)

b) Lactovich Miklós / T. Sós Vera: Analízis (2005)

c) Leindler László - Analízis (1989)

+ Szalai Tamás
videó (alapiszerű)

! * d) Thomas-féle Kalkulus I. (1. kötet)

HASZNOS LEHET.

e) W. Rudin - A matematikai analízis alapjai (2010)

f) Sós Pál - A differenciál és integrál számítás alapjai (2000)

És ennyi!

Függvények.Def.: Ha az A halmaz $\forall$ eleméhez hozzárendeljük a B halmaz

pontosan 1 elemét, akkor azt mondjuk, hogy adott A-ból B-be való

létezés, függvény.

 $\text{in}(1) \rightarrow \boxed{} \rightarrow \text{out}(1)$ Doboz-modellmegj.: Fontos, hogy az A $\forall$ eleméhez a B pontosan 1
elemet rendeljük hozzá.

felölés: $f: A \rightarrow B$, $x \rightarrow f(x)$. Vagy:

$f: A \ni x \rightarrow f(x) \in B$. Így is lehet. Vagy:

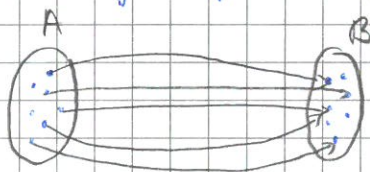
$f: A \rightarrow B$.

A halmaz: a függvény értelmezési tartománya.

felölés: $D_f := A$.

B halmaz: Az ún. képhalmaz (tzu. értékesi halmaz).

Értékesi halmaz: pl.: $R_f := \{ f(x) : x \in A = D_f \} \subset B$

↑ része a B-nek.

Naggyából így néz ki vizuálisan a dolog.

Def.: Küvető függvények

Legyen $f_1: A_1 \rightarrow \mathbb{R}$ és $f_2: A_2 \rightarrow \mathbb{R}$

adott.

Összeg függvény: $E: A_1 \cap A_2$ (hogy mindkettő értelmes legyen)

$$(f_1 + f_2)(x) := f_1(x) + f_2(x), \text{ ha } x \in (A_1 \cap A_2)$$

Hasonlóan definiáljuk a $f_1 - f_2$ és az $f_1 \cdot f_2$ függvényeket is.

Az $\frac{1}{f_1}$ fgny. $E: x \in A_1$, de $f_1(x) \neq 0$ és a

def:

$$\left(\frac{1}{f_1}\right)(x) = \frac{1}{f_1(x)}$$

Összetett függvény: t.h.: $\forall x \in A_1$ esetén $f_1(x) \in A_2$.

(Azaz az f_1 az A_1 halmazt az A_2 -be képez. Ekkor az $(f_2 \circ f_1)(x)$

$$f_2(f_1(x))$$

$x \in A_1$

Példák - esetek.

$$1) \quad f_1(x) = x^2 + x - 2$$

$$D_{f_1} = \mathbb{R} \quad \text{ennél a része!}$$

$$f_2(x) = \sqrt{x},$$

$$D_{f_2} = \mathbb{R}, \text{ de! } [0; \infty)$$

$$f_1(x) + f_2(x) = x^2 + x - 2 + \sqrt{x}$$

$$D_{f_1+f_2} = \mathbb{R} \cap [0; \infty).$$

$$(\text{ami } D_{f_1+f_2} = [0; \infty)).$$

$$f_1(x) \cdot f_2(x) = (x^2 + x - 2) \sqrt{x}$$

$$D_{f_1 \cdot f_2} = \mathbb{R} \cap [0; \infty) = [0; \infty)$$

$$\frac{1}{f_2} = \frac{1}{\sqrt{x}} \text{ lesz.}$$

$$\frac{1}{f_1(x)} \text{ alakban.}$$

$$\frac{1}{f_2(x)} = x^{-\frac{1}{2}}.$$

$$D_{\frac{1}{f_2}} = (0; \infty)$$

Ki kell venni a nullát.

$$\frac{f_1}{f_2}(x) = \frac{f_1(x)}{f_2(x)} = f_1(x) \cdot \frac{1}{f_2(x)} = (x^2 + x - 2) x^{-\frac{1}{2}} = \frac{x^2 + x - 2}{\sqrt{x}}. \quad D_{\frac{f_1}{f_2}} = (0; \infty).$$

$$2) \quad f_1(x) = \sqrt{3-x}$$

$$D_{f_1} = (-\infty; 3] \text{ és}$$

$$f_2(x) = x^2 - 1$$

$$D_{f_2} = \mathbb{R}.$$

$$(f_2 \circ f_1) = (f_2 \circ f_1)(x) = (\sqrt{3-x})^2 - 1 = 3-x-1 = \underline{\underline{2-x}}$$

örökli tovább az

DE!

$$D_{f_2 \circ f_1} = (-\infty; 3]!$$

első D_{f_1} tulajdonságát.

feladás:

$\forall$: minden v. bármely;

$\exists$: létezik v. van olyan.

Függvények alsó felül tulajdonságai:

Def.: Az $f : A \rightarrow \mathbb{R}$ szorlatos felül, ha $\exists K \in \mathbb{R}$, hogy

$$\forall x \in A \text{ - ra : } f(x) \leq K.$$

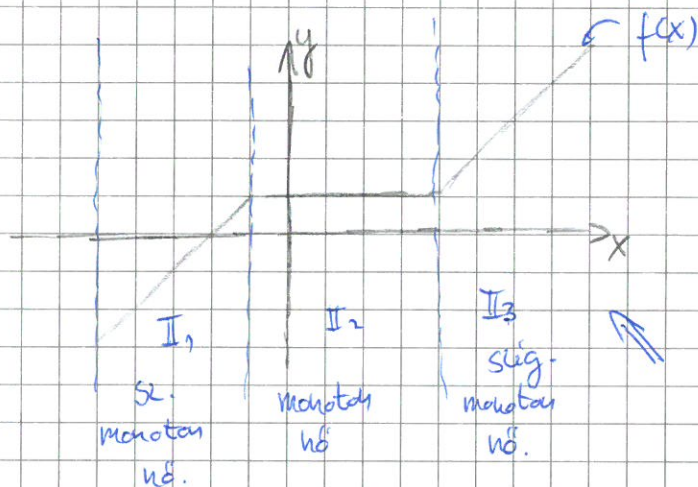

Def.: Az $f: A \rightarrow \mathbb{R}$ alulról korlátos, ha $\exists z \in \mathbb{R}$, hogy
 $\forall x \in A$ esetén $f(x) \geq z$.

Def.: Egy függvény korlátos, ha alulról és felülől is korlátos.

Def.: Az $f: A \rightarrow \mathbb{R}$ monoton nö, ráadásul az I intervallumon,
 ha $\forall x_1, x_2 \in I$ $x_1 < x_2$ esetén $f(x_1) \leq f(x_2)$.

Def.: Az $f: A \rightarrow \mathbb{R}$ szigorúan monoton nö, ha az I intervallumon
 $\forall x_1, x_2 \in I$ $x_1 < x_2$ esetén $f(x_1) < f(x_2)$.

Emiatt a logika mindig az egészen.

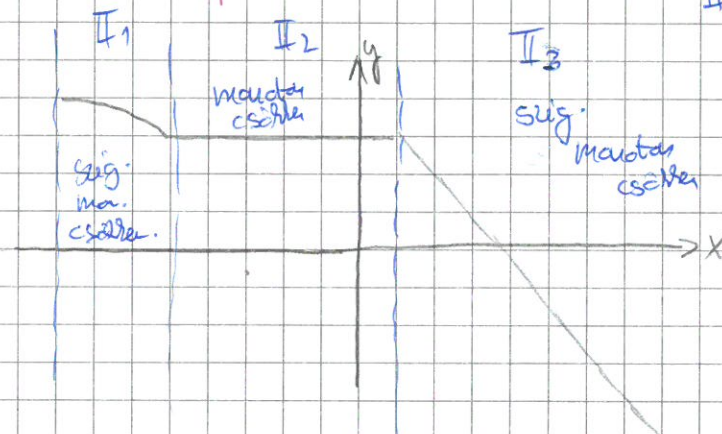
A teljes intervallumon „csak” monoton nö.

Def.: Az $f: A \rightarrow \mathbb{R}$ monoton csökken I -n, ha $\forall x_1, x_2 \in I$ $x_1 < x_2$ esetén $f(x_1) \geq f(x_2)$.

Def.: Az $f: A \rightarrow \mathbb{R}$ szigorúan monoton csökken, ha I -n $\forall x_1, x_2 \in I$ $x_1 < x_2$ esetén $f(x_1) > f(x_2)$.

Világos belátás $\forall$ def. - n: $I \in A$.

$$I = I_1 \cup I_2 \cup I_3$$

Itt csak monoton csökken.

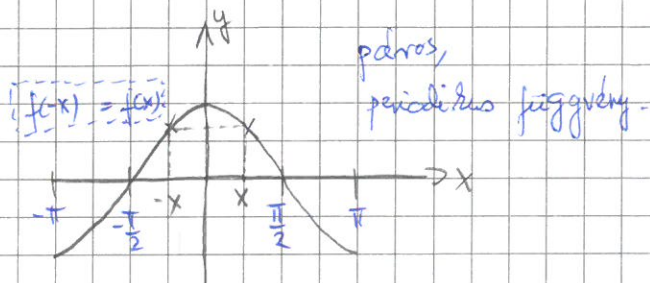
Szimmetriabizonyítások: (paritási kérdések)

Def.: Azt mondjuk, hogy f függvény páros, ha $\forall x \in D_f$ esetén

$-x \in D_f$, és $f(-x) = f(x)$ lesz rá igaz.

megj.: ekkor az f grafikonja szimmetrikus az "y-tengelyre".

példa: $f(x) = \cos(x)$.

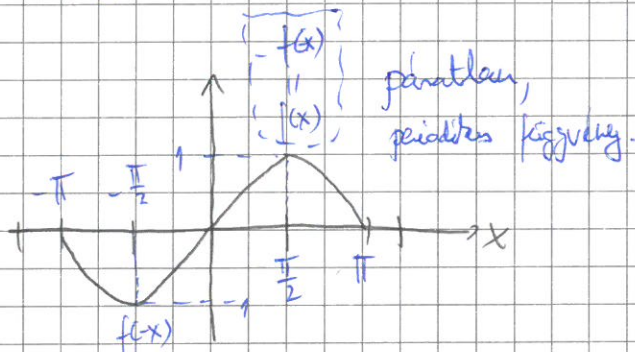
Def.: Azt mondjuk, hogy f függvény páratlan, ha $\forall x \in D_f$ esetén

$-x \in D_f$ is igaz legyen, és $f(-x) = -f(x)$.

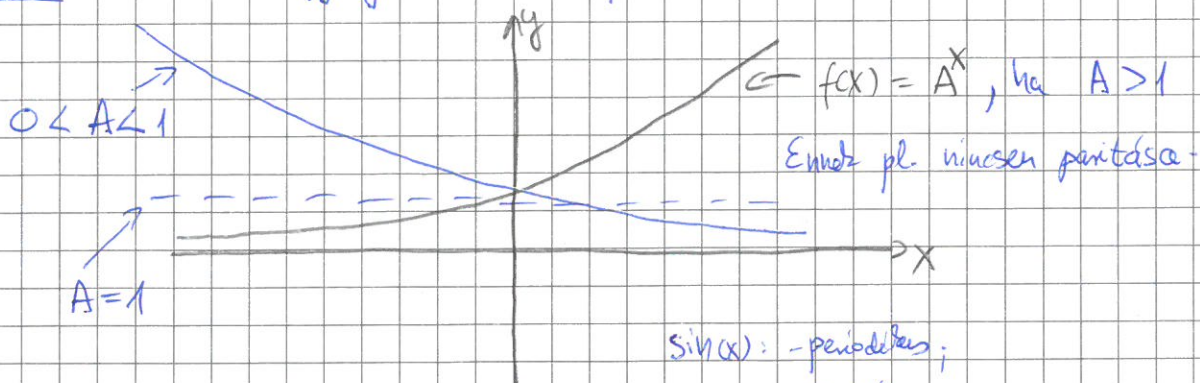
megj.: ekkor az f grafikonja középpontosan szimmetrikus az origóra.

példa: $f(x) = \sin(x)$

$$\sin\left(\frac{\pi}{2}\right) = -\sin\left(-\frac{\pi}{2}\right)$$

Fontos: Nem $\forall$ függvény-rez $\exists$ paritása. Példa:

- $\sin(x)$: - periodikus;
- korlátos;
- se nem monoton növe;
- se nem monoton csökken.

Elemi függvények:

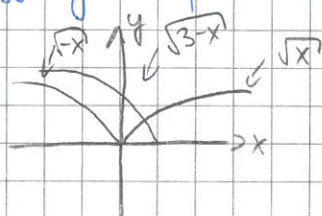
(pl. $\frac{1}{x}$)

polinoms, gyök függvények, abszolútérték-függvény, lineáris tört függvény, exponenciális függvény, logaritmus függvény, trigonometrikus függvények.

H.F.: Ezek felismerése, ábrázolása, átláthatósága. (Nem dead end.)

⊕ az elemi függvénytranszformációk (lineáris)

pl: $\sqrt{3-x}$

Így, lépésenként
(Nem mértanárányos, de ok.)

példa: $f(x) = \sqrt{x+2} + |x-3|$

Vegyük észre, hogy ha $x \geq 3$, akkor:

$$f(x) = \sqrt{x+2} + x-3 = \underline{\underline{\sqrt{2x-1}}}$$

Ha $x < 3$:

$$f(x) = \sqrt{x+2} - x + 3 = \underline{\underline{\sqrt{5}}}$$

Rajzoljuk is le f tulajdonságait.

a) $D_f = \mathbb{R}$ - Azért, mert $\sqrt{5}$ értelmes kifejezés ha $x < 3$.

$$- 2x-1 \geq 0$$

Erre:

$$x \geq \frac{1}{2}$$

✓ Ez mindenképpen teljesül, ha $x \geq 3$, amit feltételeztünk.

b) Monotonitás.

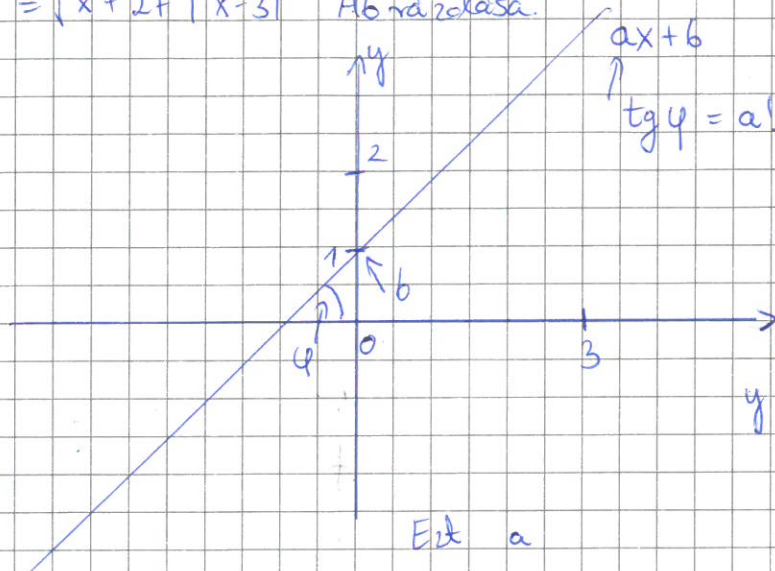
Ha $x < 3$, akkor $f(x) = \sqrt{5}$, ezért az f egyenesen monoton nő és monoton csökken.

Ha $x \geq 3$, akkor $2x-1$ szigorúan monoton nő, a $\sqrt{x}$ is szigorúan monoton nő, és a 2-ből képzett összetett függvény is szigorúan monoton nő.

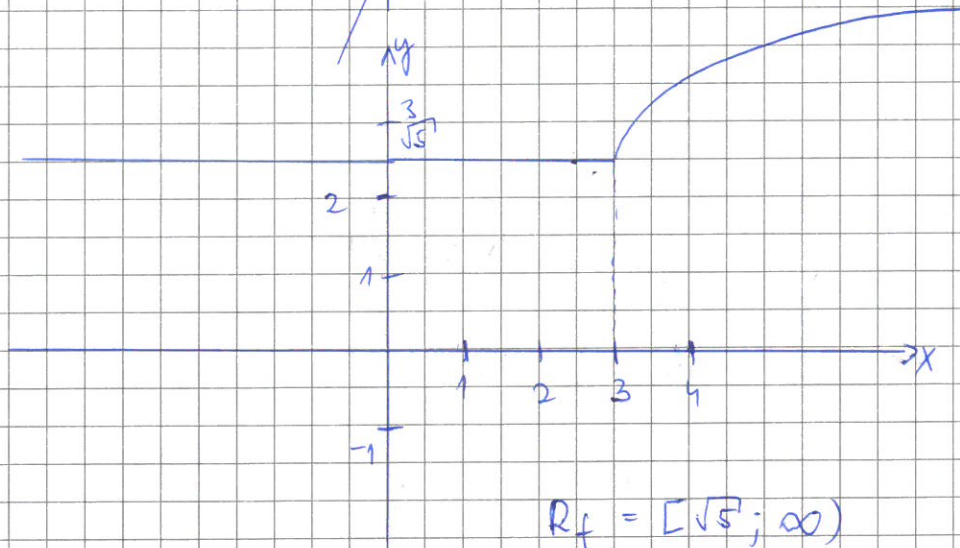
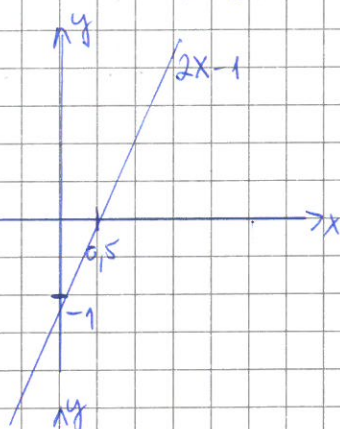
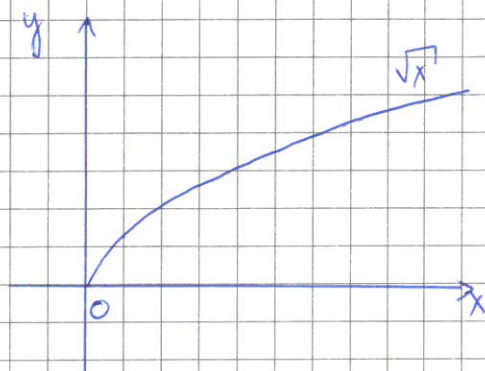
$$f(x) = \sqrt{x+2} + |x-3|$$

Ábrázolása.

Ezt a

reket kell
kombinálni

$$R_f = [-\sqrt{5}; \infty)$$

A függvény alakból látható,
de feliról nem. Így nem is látható.

Nincsen paritása.

Ennyi, lapados módszer.

Def.: Azt mondjuk, hogy az f függvénynek a g az inverze, ha

$$f(g(x)) = x \quad \text{teljesül. (A két függvény kompozíciója a tzv. identitás-függvény.)}$$

$\uparrow$
 $\forall x \in D_g - \text{re.}$

És igaz, hogy $g(f(x)) = x \quad \forall x \in D_f - \text{re.}$

Ha f inverze g , akkor $D_f = R_g$ és $D_g = R_f$ lesz igaz.

Ekkor a g grafikonját megkapjuk / hatjuk az f grafikonjának az $y = x$ egyenesre történő tükörféltetéssel.

Jelölés: $f^{-1}(x)$.

Példa: $f(x) = 2^x \rightarrow D_f = \mathbb{R}, \quad R_f = (0; \infty)$

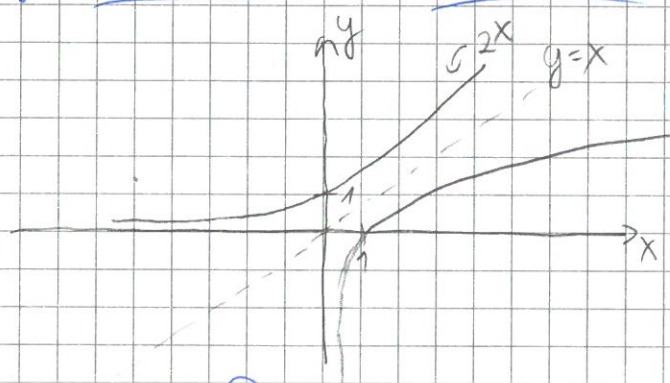
$g(x) = \log_2(x) \rightarrow D_g = (0; \infty), \quad R_g = \mathbb{R}$

$f(x)$ és $g(x)$ egymás inverzei.

$$\begin{array}{c} \text{külső} \rightarrow f(g(x)) = 2^{\log_2(x)} = \underline{x} \\ \quad \quad \quad \uparrow \\ \quad \quad \quad \text{belső} \end{array} \quad \begin{array}{c} \text{mindkét van} \\ g(f(x)) = \log_2(2^x) = \underline{x} \\ \quad \quad \quad \uparrow \\ \quad \quad \quad \forall x \in \mathbb{R}. \end{array}$$

$\forall x \in (0; \infty)$

Azt is látjuk, hogy $D_f = R_g$ és $R_g = R_f$.

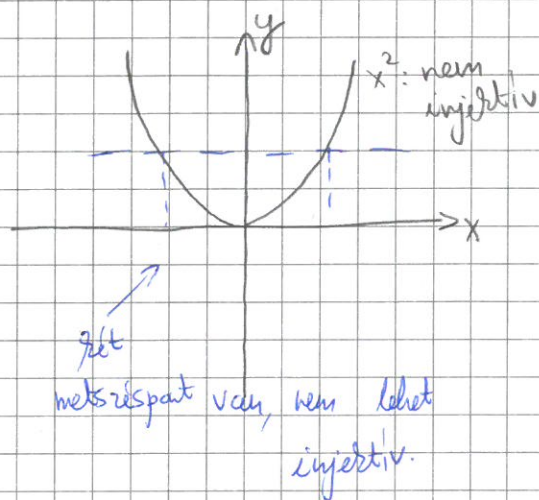
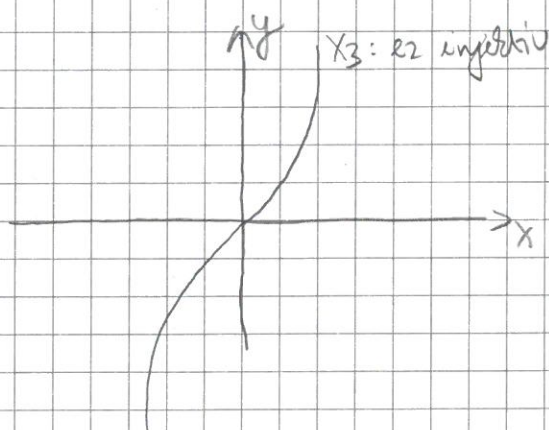
Így kapjuk meg tükörféltetéssel.

Def.: $f: D_f \rightarrow \mathbb{R}$ injektív vagy kölcsönösen egyértelmű, ha

$x_1, x_2 \in D_f$ $x_1 \neq x_2$ esetén $f(x_1) \neq f(x_2)$.

példa:

Az x^2 nem injektív, hiszen $(-x)^2 = x^2$.

Függvény: Az f invertálható D_f -en pontosan akkor, ha f injektív D_f -en. (Meggyőzés visszafelé is igaz, tanácsrelesen.)
Egymásnak szükséges és elégséges feltételei.

Az f invertálható I intervallumon, ha f injektív I -n.

Jó tudni: Ha f szigorúan monoton I -n, $\Rightarrow$ akkor f injektív I -n.
(Ez már nem igaz visszafelé.) $\downarrow$

Az f invertálható
 I -n.

Azt mondjuk, hogy a szigorúan monotonitás elégséges az f invertálhatóságához.

A szigorúan monotonitás tehát nem szükséges feltétele az invertálhatóságnak.

Az $f(x) = \begin{cases} x & \text{ha } x \text{ racionális,} \\ -x & \text{ha } x \text{ irracionális} \end{cases}$

injektív a függvény, de nem invertálható.

Igy áll ez össze.

pelda:

$$f(x) = \sqrt{x+2 + |x-3|}$$

$$f(x) = \begin{cases} \sqrt{2x-1} & \text{ha } x \geq 3 \\ \sqrt{5} & \text{ha } x < 3 \end{cases}$$

Az f grafikonjából látszik, hogy az $x > 3$ esetén injektív, hiszen ott szigorúan monoton nö. $\Rightarrow$ Csak $x > 3$ esetén invertálható tehát.

Tevénytűz az $f_1: [3, \infty) \rightarrow \mathbb{R}, x \mapsto \sqrt{2x-1}$

megszáritását.

$$D_{f_1} = [3; \infty) \text{ és } R_{f_1} = [\sqrt{5}; \infty)$$

Adja meg f_1 inverzét!

$$f(\tilde{f}_1^{-1}(x)) = x. \text{ Ezt ábrázoljuk.}$$

$$\sqrt{2\tilde{f}_1^{-1}(x) - 1} = x \Rightarrow 2\tilde{f}_1^{-1}(x) - 1 = x^2$$

$$2\tilde{f}_1^{-1}(x) = x^2 + 1$$

$$\tilde{f}_1^{-1}(x) = 0,5x^2 + 0,5$$

$$D_{\tilde{f}_1^{-1}}(x) = (\sqrt{5}; \infty)$$

$$R_{\tilde{f}_1^{-1}}(x) = [3; \infty).$$

Trigonometrikus függvények inversei:

A $\sin(x)$ szigorúan monoton nö a $[-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2}]$ -n $\Rightarrow$ invertálható.
(Ezen az intervallumon.)

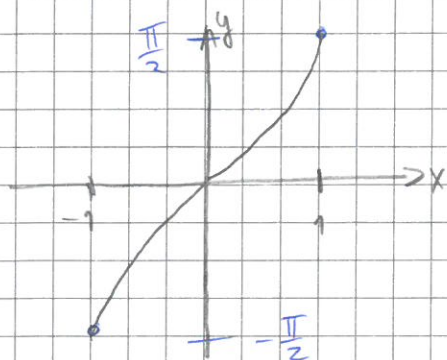
Az inverz $\tilde{f}(x) = \arcsin(x)$

$$D_{\tilde{f}} = [-1; 1]$$

$$R_{\tilde{f}} = [-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2}].$$

Ha $x \in [-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2}]$ és $y \in [-1; 1]$, akkor $y = \sin(x) \Leftrightarrow x = \arcsin(y)$.

Így néz ki a történet.

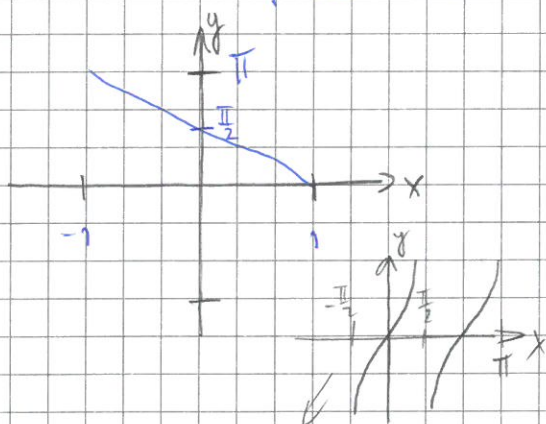
A $\cos x$ szigorúan monoton csökken a $[0; \pi]$ zárt intervallumon. Erett

$f(x) = \cos x$ invertálható $[0; \pi]$ -n. Itt az inverz:

$$f^{-1}(x) = \arccos(x).$$

$$D_{f^{-1}} = [-1; 1];$$

$$R_{f^{-1}} = [0; \pi].$$

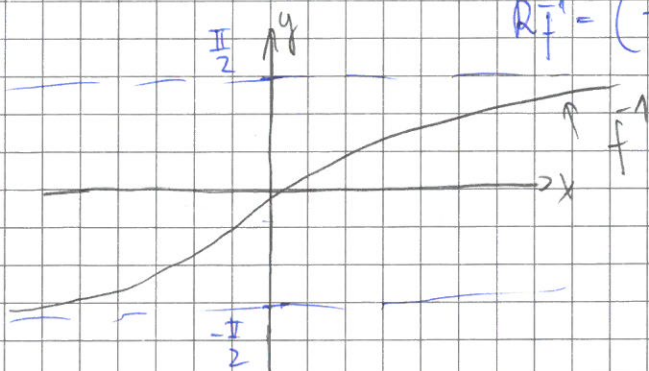
Az $\arctg x$ a $\operatorname{tg} x$ függvény $(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2})$ -re vett inverze.

$$f: (-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2}) \rightarrow \mathbb{R}, \quad f(x) = \operatorname{tg}(x).$$

Eller $f^{-1}(x) = \arctg x$

$$D_{f^{-1}} = \mathbb{R};$$

$$R_{f^{-1}} = (-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2}).$$

Határérték fogalma.

Szemléletes (és pontosan) definíció.

Tfh. f értelmezve van egy a pont közelében, de nem feltétlenül az a pontban. Azt mondjuk, hogy az f határértéke az a pontban $A \in \mathbb{R}$, ha az $f(x)$ függvény értéke közelíti A -t, mikorben x közelít a -hoz.

Az f függvény mindig közel van A -hoz, ha az x közel van a -hoz.
(De különbség a -tól.)

jelölés: $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A$. Másik: $f(x) \rightarrow A$, ha $x \rightarrow a$.

példa. $f(x) = 2x^2 - 3x + 1$, $a = 2$

Ha x közel van 2-höz:

- $2x^2$ közel van 8-hoz
- $3x$ közel van 6-hoz.
- 1 közel van 1-höz.

Ebből következik: $2x^2 - 3x + 1 \Rightarrow 8 - 6 + 1 = 3$ - hoz van közel.

$$\lim_{x \rightarrow 2} (2x^2 - 3x + 1) = \underline{\underline{3}}. \quad (\text{Ami a függvény helyettesítési értéke.})$$

példa $f(x) = \frac{x^2 - 4}{x - 2}$, $a = 2$.

$f(x=2)$ -nél nyilvánvalóan nem lehet értelmezni.

$$\lim_{x \rightarrow 2} \left(\frac{x^2 - 4}{x - 2} \right) = \lim_{x \rightarrow 2} \left(\frac{x}{x} \cdot \frac{1 - \frac{4}{x^2}}{1 - \frac{2}{x}} \right) = \lim_{x \rightarrow 2} \left(\overset{\rightarrow 2}{\textcircled{x}} \cdot \frac{1 - \frac{4}{x^2}}{1 - \frac{2}{x}} \right) =$$

$$\lim_{x \rightarrow 2} \left(x \cdot \frac{1 - \frac{4}{x^2}}{1 - \frac{2}{x}} \right) = \underset{(\text{iii})}{2} \cdot \frac{1 - \frac{4}{4}}{1 - \frac{2}{2}} \Rightarrow \text{nem értelmez}$$

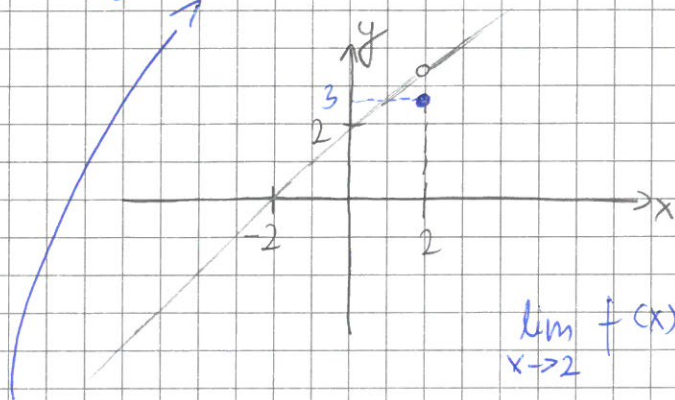
$$f(x) = \frac{x^2 - 4}{x - 2} = \frac{(x-2)(x+2)}{x-2} = x+2$$

↑ innen látható.

Ha x közel van 2-hez, akkor $f(x)$ közel van 4-hez.

példa

$$f(x) = \begin{cases} \frac{x^2 - 4}{x - 2} & \text{ha } x \neq 2 \\ 3 & \text{ha } x = 2 \end{cases}$$

$$\lim_{x \rightarrow 2} f(x) = 4. \text{ Mégis!}$$

Lényegtelen a függvényérték a lim. szempontjából, itt csak ez látszik.

$$\text{Teljesen: } \lim_{x \rightarrow 2} f(x) \neq 3 \text{ Véletlenül sem.}$$

Határérték szempontjából lényegtelen, hogy f definiálva van-e a -ban, illetve hogy mi az értéke a -ban. Csak az a -hoz közeli x pontokban felvett értékek számítanak.

(Szabaddal rendelkező függvény esetén a függvény folytonossá tehető.)

Féldoldali határérték szemléletes definíciója:

Def.: f -hez az a -ban A a baloldali határérték, ha:

az $f(x)$ értéke közelít A -hoz, ha x közelít a -hoz balról.

Def.: f -hez az a -ban A a jobboldali határérték, ha

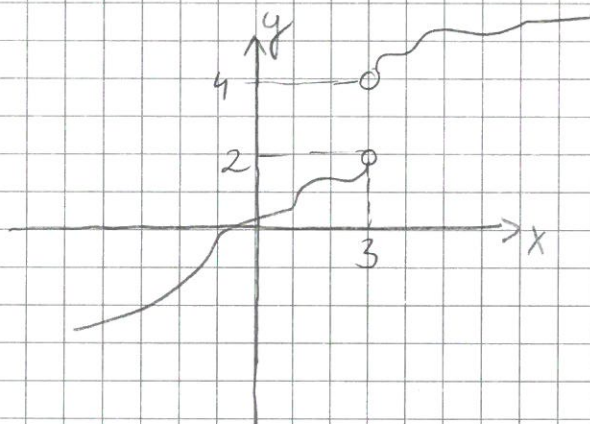
az $f(x)$ értéke közelít A -hoz, ha x közelít a -hoz jobbról.

feladat: A baloldali határérték a -ban:

$$\lim_{x \rightarrow a^-} f(x) = A$$

A jobboldali határérték a -ban:

$$\lim_{x \rightarrow a^+} f(x) = A.$$

$$\lim_{x \rightarrow 3^-} f(x) = 2$$

$$\lim_{x \rightarrow 3^+} f(x) = 4.$$

$\lim_{x \rightarrow 3} f(x)$ nem létezik
ebben az esetben!

A fenti definícióból következik:

- $\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A$ akkor és csak akkor, ha $\lim_{x \rightarrow a^-} f(x) = A$ és $\lim_{x \rightarrow a^+} f(x) = A$

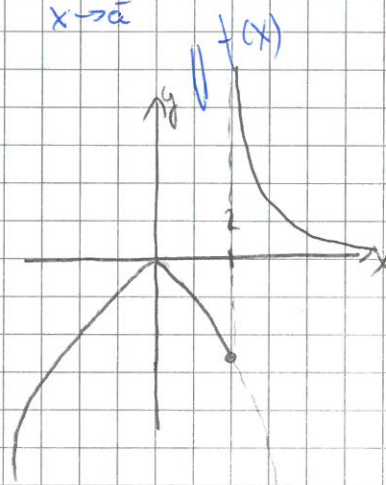
$$\lim_{x \rightarrow a} f(x) = A!$$

példa:

$$f(x) = \begin{cases} -x^2 & \text{ha } x \leq 2 \\ \frac{1}{x-2} & \text{ha } x > 2 \end{cases}$$

$$\lim_{x \rightarrow 2^-} f(x) = -4$$

$\Rightarrow \lim_{x \rightarrow 2} f(x)$ nem létezik!

$\lim_{x \rightarrow 2^+} f(x) = \infty$ (Hátszéppén fogalmazva $\lim_{x \rightarrow 2^+} f(x)$ nem létezik)

Azt látjuk, hogy f $\forall$ határán túl n $\acute{e}$, ha x tetszőleges

közel van 2-höz, de $x > 2$.